

Отримано: 24 лютого 2023 р.

Прорецензовано: 27 лютого 2023 р.

Прийнято до друку: 06 березня 2023 р.

e-mail: olesia.s.lemishovska@lpnu.ua

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-5695-0924>

DOI: 10.25264/2311-5149-2023-28(56)-140-144

Лемішовська О. С., Гадзало Н. М. Обліково-аналітичне забезпечення управлінських систем підприємства: концептуальний базис та напрямки розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал.* Острого : Вид-во НаУОА, березень 2023. № 28(56). С. 140–144.

УДК: 657.11.01;658.012;338.4

JEL-класифікація: M41, G-32, F10

Лемішовська Олеся Степанівна,*кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»***Гадзало Надія Михайлівна,***фахівець підрозділу аналітики фінансових даних
філії ТОВ «Нестле Україна» «Нестле Бізнес Сервіс в Європі»*

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВА: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ БАЗИС ТА НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ

У статті розкрито функціональну роль обліково-аналітичного забезпечення в управлінні суб'єктами господарювання, місце цього управлінського інструментарію в загальній інформаційній системі підприємства. Аргументовано значимість і наведено параметри загальноприйнятої за основу для української практики системи обліково-аналітичного забезпечення процесів управління підприємством. Досліджено зміст та інформаційні параметри цього управлінського інструментарію. Обґрунтовано необхідність впровадження на вітчизняних підприємствах адаптивної до економічних умов інформаційно-аналітичної системи. Запропоновано деякі аспекти удосконалення (адаптації) концепції обліково-аналітичного забезпечення.

Ключові слова: підприємство, управління, обліково-аналітичне забезпечення, концептуальний базис, удосконалення.

Olesia Lemishovska,*Candidate of Economic Sciences (PhD), associate professor at the Department of Accounting and Analysis,
Lviv Polytechnic National University,***Nadiia Hadzalo,***Procurement Finance Coordinator Nestle Ukraine LLC branch «Nestle business services Europe»*

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPLY OF MANAGEMENT SYSTEMS OF THE ENTERPRISE: CONCEPTUAL BASIS AND DEVELOPMENT DIRECTIONS

The article reveals the functional role of accounting and analytical support in the management of economic entities, the place of this management toolkit in the general information system of the enterprise. At enterprises of any industry, the practical implementation of management processes (making management decisions) relies on information grouped and systematized in a certain way, the basis of which in Ukrainian practice traditionally consists of data from accounting and analytical systems combined into a single accounting and analytical model. The main functional purpose of the accounting and analytical system is noted, which consists in presenting complete information (synthesized in it by its subsystems) in a form suitable for making effective management decisions.

The content and informational parameters of this management toolkit and its compliance with modern management needs have been studied. The problem of the traditional Ukrainian practice of the system of accounting and analytical support is noted, which consists in its excessive emphasis on completed (past) financial and economic processes and the absence of instrumental means for displaying information that is not expressed by financial indicators.

The significance of the development of the system of accounting and analytical support is argued and the necessity of introducing an informational and analytical system adaptive to economic conditions at domestic enterprises is substantiated. The formulated aspects of improvement (adaptation) of the concept of accounting and analytical support are based on the actual dependence of the processes of stabilization of the functioning of domestic enterprises on foreign investments (prerequisites for the post-war reconstruction of the national economy). It is substantiated that the expected changes in the economic environment will require the adoption of decisions adequate to the situation, as well as the demonstration of the effectiveness of one's activities according to the criteria accepted in the world space, which are established on the basis of a wide array of information flows. In conditions of significant changes in the economy, this system requires the selection of a basic (key) criterion adequate to these changes as a management guideline.

The expediency of creating this type of system, which will inform users about the real economic value of the enterprise and its changes, has been proven. It was determined that the well-known indicator of the weighted average cost of capital may be the most suitable for the stabilization of Ukrainian enterprises.

Keywords: enterprise, management, accounting and analytical support, conceptual basis, improvement.

Постановка проблеми. Вкрай складні і непередбачувані на оглядову перспективу умови функціонування підприємств в Україні потребують вироблення нових підходів для практичної реалізації адаптивних до цих умов засад управління. У цих процесах необхідним завданням стає вироблення адекватної для такого типу управління інформації з метою прийняття раціональних управлінських рішень оперативного, тактичного і стратегічного характеру. Йдеться про створення на вітчизняних підприємствах раціональної моделі формування інформаційних потоків та адекватних до ситуації методів їх аналізу. Вирішення цієї проблематики закономірно зумовлює потребу розвитку «обліково-аналітичного забезпечення, яке виступає надзвичайно вагомим чинником обґрунтування управлінських рішень» [1]. Необхідність адаптації (удосконалення) обліково-аналітичних систем зумовлюють фактори «ускладнення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, спрямовуючи такого типу трансформаційні процеси в напрямі вироблення гнучких активно-адаптивних обліково-аналітичних систем» [2]. Наведене вище обґрунтовує напрям і зміст дослідження у цій статті.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальність вирішення проблематики розробки адаптивної для забезпечення процесів стабілізації підприємств української економіки системи обліково-аналітичного забезпечення аргументується у багатьох тематичних дослідженнях. У цьому контексті Т. А. Гоголь відзначає, що «дослідження ефективності обліково-аналітичного забезпечення все частіше розглядається у наукових працях вчених» [3]. Удосконалення цієї системи в багатьох випадках спрямовується на адаптацію її базової основи до галузевих особливостей конкретного підприємства чи для цілей інформаційного забезпечення управлінських процесів певного виду (сфери).

У розробках акцент спрямовується на різні об'єкти чи процеси. Наприклад, у праці Т. Є. Кучеренко та Г. Ю. Аніщенко сформульовано підходи до удосконалення обліково-аналітичного забезпечення грошових потоків з пропонуванням способів включення отриманих у цій системі даних до інформаційної системи управління [4], а у публікації Н. Кудлаєвої і В. Андрицької подібна проблематика розглянута стосовно управління запасами [5]. У тематичних дослідженнях науковцями також враховуються передумови вступу України до Європейського Союзу, зокрема Н. М. Позняковською, С. Я. Зубілевич, О. Л. Міклуха запропоновано напрямки «розвитку теоретико-методологічного базису механізму інформаційно-аналітичного забезпечення вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції» [6].

Вирішення цього актуального на сьогодні питання, як відзначає І. Й. Яремко, слід розглядати в контексті «створення вітчизняними підприємствами власної якісної й ефективної обліково-аналітичної інформаційної системи для умов очікуваної повоєнної відбудови національного господарства і в контексті розвитку конкретного підприємства» [7]. Загалом можна відзначити, що в більшості досліджень науковців аргументується потреба формування відповідної до сучасної української економіки концепції обліково-аналітичного забезпечення для підтримки раціональних управлінських рішень.

Мета і завдання дослідження: дослідити відповідність сформульованої системи обліково-аналітичного забезпечення сучасним потребам і вимогам управління підприємством та сформулювати окремі пропозиції стосовно її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Нестабільність національної економіки й, особливо, невизначеність її стану на оглядову перспективу спричиняють труднощі при прийнятті різного типу управлінських рішень. Зростання залежності процесів стабілізації функціонування вітчизняних підприємств від зарубіжних інвестицій (передумови повоєнної відбудови національного господарства) вимагають швидкого реагування на зміни економічного середовища шляхом прийняття адекватних ситуації рішень, а також демонстрації ефективності своєї діяльності за прийнятими у світовому просторі критеріями, які встановлюються на основі широкого масиву інформаційних потоків.

На підприємствах будь-якої галузі в основу практичної реалізації управлінських процесів (прийняття управлінських рішень) покладається певним чином згрупована і систематизована інформація. Основу всієї сукупності інформаційних потоків в українській практиці традиційно складають дані бухгалтерської (фінансовий, управлінський та податковий облік) та аналітичної систем. Такого типу управлінський інформаційний інструментарій (функція управління) часто позначають «системою обліково-аналітичного забезпечення управління», яка водночас повинна бути інтегрована в загальну інформаційну систему підприємства.

Сформульовані за галузевими особливостями діяльності підприємств змістові і функціональні параметри обліково-аналітичної системи розглядають через призму раціональної побудови «упорядкованої їхньої внутрішньої структури, яка накопичує дані обліку й зовнішню інформацію для аналізу та формування звітності у необхідному для конкретних управлінських цілей форматі» [8, с. 287]. При проектуванні параметрів цієї систем її розглядають як «складну інформаційну систему, що об'єднує три підсистеми, а саме: облікового забезпечення, аналітичного забезпечення та інформаційну підсистему функціональних

сфер діяльності підприємства» [9]. Наведене показує тісний зв'язок всіх компонентів цієї системи та вказує на те, що розгляд її ефективності в управлінських процесах не можна здійснювати на основі відокремленої оцінки її складових (облікових та аналітичних підсистем).

При будь-якому варіанті побудови обліково-аналітичної системи йдеться про певний параметр (комплекс) даних бухгалтерського обліку і аналітичних показників, вмонтованих в єдиний інформаційний простір підприємства і які використовуються системою управління. Основне функціональне призначення обліково-аналітичної системи полягає у представленні повної (синтезованими в ній даними її підсистемами) інформації у вигляді, придатному для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проблемою для сучасної практики цієї системи вважається набір даних, сформований на основі фіксації минулих процесів та фінансово-економічних операцій, а також недостатнє урахування факторів впливу зовнішнього середовища. Для розвитку обліково-аналітичного забезпечення науковцями пропонується використовувати в цій системі інструментарій стратегічного обліку та стратегічного аналізу.

Формування відповідної для управлінських потреб концепції обліково-аналітичного забезпечення впливає із реальних на поточний час й очікуваних в оглядовому майбутньому умов діяльності, фінансово-економічний стан і передумов розвитку підприємства. Разом з тим, глобалізація економіки проявляється в уніфікації вимог до критеріїв ефективності функціонування сучасних підприємств, що не може бути залишено поза увагою при побудові цієї системи на вітчизняних підприємствах. Поєднання на одній інформаційній платформі усіх підсистем здійснюється на основі системного підходу до формування такого типу управлінського інструментарію, що відображено на рис. 1.

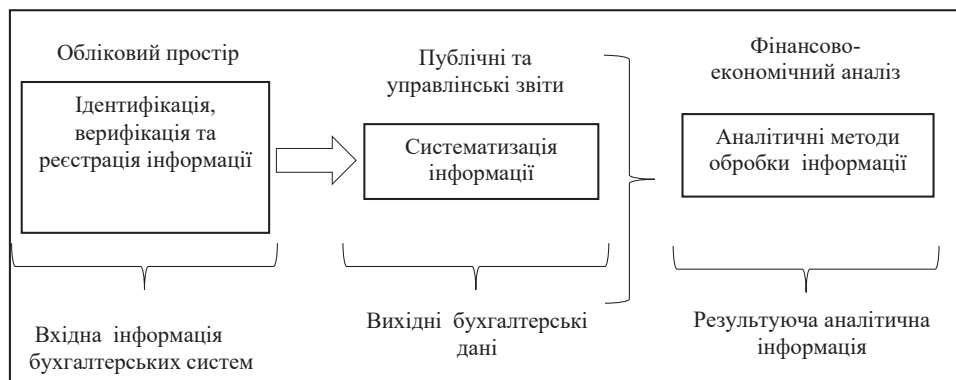

Рис. 1. Система обліково-аналітичного забезпечення процесів управління підприємством

Джерело: сформовано на основі джерел [3; 5; 6].

У нашій статті обліково-аналітичне забезпечення управління підприємством розглядається впорядкованою системою, сформованою відповідно для потреб (запитів) управління. Вона презентує собою систему добору адекватної бухгалтерської інформації та її аналізу з метою отримання необхідних даних для обґрунтування та ухвалення управлінських рішень. Важливим аспектом розвитку обліково-аналітичного забезпечення слід вважати впровадження інструментарію сучасних інформаційних систем та аналітичних моделей із залученням даних загального інформаційного простору. Особливо це стосується сучасних моделей економічного аналізу, які поєднують агрегування даних «традиційної» бухгалтерської системи й зовнішньої (позаоблікової) інформації.

Домінуючі на теперішній час у світовому просторі управлінські парадигми, що спираються на концепцію сталого розвитку, і динамізм впровадження діджиталізації стають основними чинниками, які «обумовлюють трансформацію обліково-аналітичного забезпечення як складової загальної системи управління» [10]. Принципи побудови ефективного обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством передбачають наявність чіткої інтерпретації її змісту, проте відсутність обґрунтованої методологічної основи не дозволяє сформувати відповідну систему.

Існуюча архітектура світової економіки ускладнює зміст фінансових і господарських процесів, зумовлюючи потребу прийняття складних управлінських рішень. Сучасний поточний стан та наступний етап розвитку українських підприємств очевидно буде спиратися на процеси інвестування і, відповідно, матиме прояв стосовно вимог до впровадження у практику відповідного типу обліково-аналітичних процедур для адаптації показників звітності до вимог фінансових ринків. Побудована на основі фінансово-орієнтованої концепції управління обліково-аналітична система і систематизована на її інформаційних потоках фінансова звітність не охоплюють важливі показники, які не мають вартісного виміру.

Для подолання цієї проблематики в обліково-аналітичні моделі пропонується введення додаткових методів, підходів та способів розширення параметрів інформації для управлінських цілей. Для прикладу можна навести широко відому в економіці модель збалансованої системи показників (Balanced ScoreCard – BSC). За принципом її побудови і змістом вона являє собою формат опису діяльності підприємства за допомогою групового набору показників, об'єднаних у проєкції. BSC-модель зорієнтована на стратегічний розвиток та сприяє розширенню інформаційних можливостей облікової системи та аналітичних параметрів за рахунок використання в ній показників нефінансового характеру. Відомою також є концепція моніторингу господарської діяльності (Business availability or business activity monitoring – BAM), яка також розширює інформацію традиційної обліково-аналітичної системи.

Сформована система обліково-аналітичного забезпечення так чи інакше фокусується на певному результатному показнику (синтезованому критерію), тобто орієнтирі для управлінської системи: «для української практики в основу цієї системи пропонується покласти концепцію економічної доданої вартості (EVA), оскільки використовуваний в ній базовий показник дозволяє проводити оцінку поточних і майбутніх перспектив розвитку підприємств» [7]. При цьому відзначимо, що в умовах суттєвих змін в економіці ця система потребує вибору адекватного до цих змін базового (ключового) критерію як орієнтира управління, який надалі стає основним серед обліково-аналітичних масивів. Виходячи із передумов стабілізації національної економіки для українських підприємств, найбільш відповідним, на наш погляд, може бути добре відомий в економіці показник середньозваженої вартості капіталу.

Висновки. Раціональне й ефективне управління стабільним функціонуванням вітчизняних суб'єктів господарювання та передумови їх подальшого розвитку значною мірою залежать від якості інформаційно-аналітичної бази. Тому вирішення проблематики формування адекватного до умов вітчизняної економіки обліково-аналітичного забезпечення зростає. Організаційні засади і змістові параметри обліково-аналітичного забезпечення об'єктивно зазнають змін як реакції на появу нових технологій збору і систематизації інформаційних потоків, впровадження адекватних до змін методів опрацювання нового масиву інформації (аналітична функція). Важливим фактором для встановлення напрямів удосконалення цієї системи є потреби (запити) управлінських систем. В умовах невизначеності повоєнної відбудови національного господарства разом зі зміною соціально-економічного середовища (що очікується) важливим питанням є створенням такого типу інформаційної системи, що інформуватиме користувачів (особливо акціонерів) про реальну економічну вартість підприємства та її зміни.

Література:

1. Оляднічук Н. В., Підлубна О. Д. Обліково-аналітичне забезпечення економічної діяльності суб'єкта підприємництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород. 2020. Вип. 33. Ч. 2. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-25>.
2. Oliadnichuk, N. V., Pidlubna, O. D. (2020) Oblikovo-analitychne zabezpechennia ekonomichnoi diialnosti subiekta pidpriemnytstva [Accounting and analytical support of economic activity of entrepreneurship subjects]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya "Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo"*. [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series "International Economic Relations And World Economy"]. Uzhhorod, Vyp. 33. Ch. 2. 16-21. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-33-25>.
3. Кононенко Л. В., Юрченко О. В., Гай О. М. Теорія бухгалтерського обліку в умовах становлення глобальної економіки та інформатизації суспільства. *Економічний простір*. 2021. № 170. С. 83–87.
Kononenko, L. V., Yurchenko, O. V., Hai, O. M. (2021). Teoriia bukhgalterskoho obliku v umovakh stanovlennia hlobalnoi ekonomiky ta informatyzatsii suspilstva [Theory of accounting in the conditions of formation of the global economy and informatization of society]. *Ekonomichnyi prostir*. [Economic scope], № 170, 83–87. [in Ukrainian].
3. Гоголь Т. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія. Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2014. 384 с.
Hohol, T. A. (2014). *Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia pidpriemstv maloho biznesu*: monohrafiia [Accounting and analytical support for management of small business: monograph]. Chernihiv: Vydavets' Lozovyy V. M. Chernihiv, Publisher Lozovyy V.M., 384. [in Ukrainian].
4. Кучеренко Т. Є., Аніщенко Г. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками підприємств. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.12>.
Kucherenko, T., Anishchenko, H. (2022). Oblikovo-analitychne zabezpechennia upravlinnia hroshovymy potokamy pidpriemstv [Accounting and analytical support of cash flow management of enterprises]. *Efektivna ekonomika*. [Efficient economy], 2. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.12>.
5. Кудлаєва Н. В., Андрицька В. І. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління запасами. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 142–145. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-29>.

Kudlajeva, N. V., Andrycjkа, V. I. (2020). Formuvannja oblikovo-analitychnogho zabezpechennja upravlinnja zapasamy [Formation of Accounting and analytical support of inventory management]. *Molodyj vchenyj* [Young Scientist], 12 (88), 142-145. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-29>.

6. Обліково-аналітичне забезпечення суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції : монографія / Н. М. Позняковська, С. Я. Зубілевич, О. Л. Міклуха та ін. Рівне : НУВГП, 2019. 414 с.

Pozniakovska, N. M., Zubilevych, S. Ya., Miklukha, O.L. ta in. (2019). Oblikovo-analitychne zabezpechennia subiektiv hospodariuvannia v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia [Accounting and analytical support of economic entities in the conditions of European integration]. Rivne : NUVHP, 2019, 414. [in Ukrainian].

7. Яремко І. Й. Обліково-аналітичне забезпечення як інструментарій управління економічним розвитком підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Економіка та управління*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-09-02>.

Yaremko, I. Y. (2022). Oblikovo-analitychne zabezpechennia yak instrumentarii upravlinnia ekonomichnym rozvytkom pidpriemstva [Accounting and analytical support as a tool for managing the economic development of the enterprise]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia*. [Problems of modern transformations. Series: Economics and Management], 6 [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-09-02>.

8. Лень В. С. Обліково-аналітична система підприємства: обґрунтування, визначення, модель. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1 (5). С. 281–290.

Len, V.S. (2016). Oblikovo-analitychna systema pidpriemstva: obgruntuvannia vyznachennia, model [Accounting and analytical system of the enterprise: justification definition, model]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia* [Problems and prospects of economics and management], 1(5), 281–290 [in Ukrainian].

9. Загородній А. Г., Партин Г. О. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту підприємства : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. 248 с.

Zahorodnii, A. H., Partyn, H. O. (2022). Oblikovo-analitychne zabezpechennia menedzhmentu pidpriemstva: monohrafiia. [Accounting and analytical support for enterprise management: monograph]. Lviv, Lviv Polytechnic Publ, 248 [in Ukrainian].

10. Кононенко Л. В., Ніколаєва С. П. Трансформація системи обліково-аналітичного забезпечення як складової управління підприємством в умовах сталого розвитку та діджиталізації суспільства. *Економічний простір*. 2022. № 177. С. 69–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/177-12>.

Kononenko, L. V., Nikolaieva, S. P. (2022). Transformatsiia systemy oblikovo-analitychnoho zabezpechennia yak skladovoi upravlinnia pidpriemstvom v umovakh staloho rozvytku ta didzhytalizatsii suspilstva [Transformation of accounting and analytical support system as a component of the enterprise management in the conditions of sustainable development and digitalization of society]. *Ekonomichnyi prostir*. [Economic scope]. № 177, 69-75. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/177-12>.